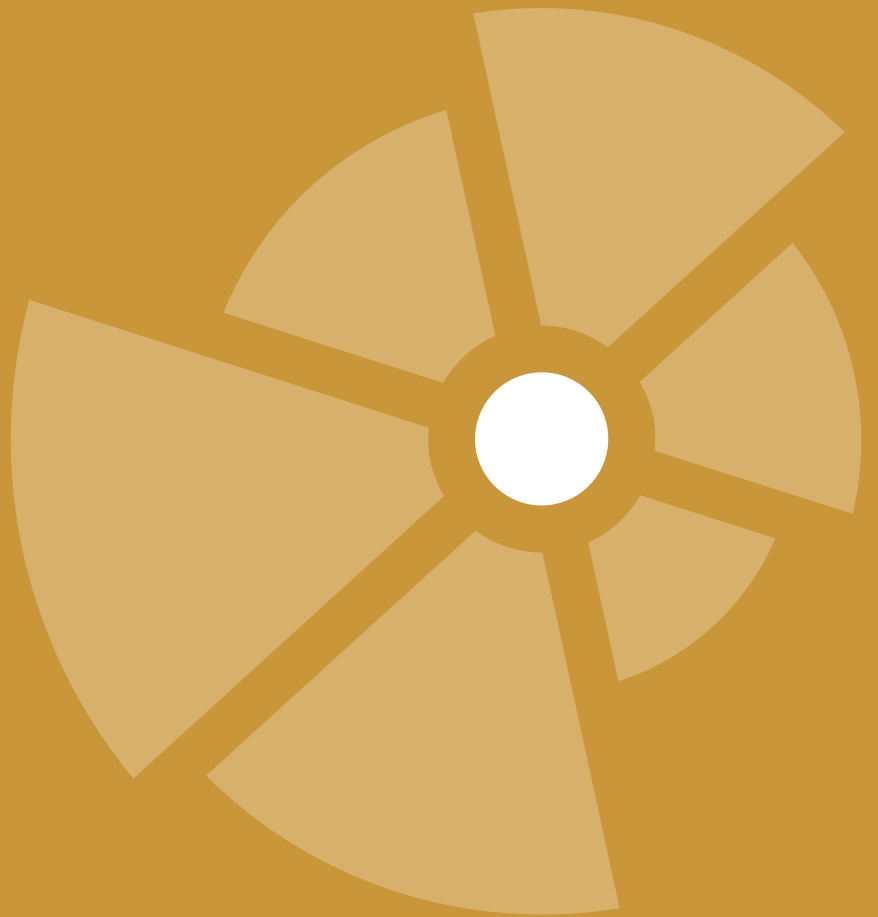

Advies over de Natuurdoelanalyse Savelsbos, provincie Limburg

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Limburg heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Savelsbos. De NDA moet duidelijk maken of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn voor het halen van de doelen voor het in stand houden van de beschermde natuur, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet blijken of wordt voldaan aan het verbod dat de beschermde natuur niet mag verslechteren. De provincie Limburg heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA een goede basis is voor de maatregelen die in het gebiedsprogramma worden opgenomen.

In dit advies:

- In het Savelsbos is (verdere) verslechtering van de natuur niet uit te sluiten. Het gebied staat onder druk door onder andere stikstofdepositie en bemesting door run-off¹ vanuit naastgelegen landbouwgronden.
- De doelen voor verbetering en uitbreiding van habitats in het Savelsbos moeten concreet worden gemaakt. Ook is niet gekeken naar de doelstellingen en de impact van de maatregelen voor het vliegend hert (keversoort).
- Om (verdere) verslechtering tegen te gaan en het bereiken van de doelen moeten snel maatregelen getroffen worden. Met name gericht om de vermesting vanuit run-off en stikstofdepositie te verminderen.

Wat staat in de natuurdoelanalyse?

Het Natura 2000-gebied Savelsbos is een relatief smalle langgerekte bosstrook met eiken-haagbeukenbos, kalkrijk parelgras-beukenbos en gierstgras-beukenbos op de rand van het Maasterras. Het gebied heeft een omvang van 360 hectare.

Het gebied is aangewezen voor vijf habitattypen: kalkgraslanden², ruigten en zomen³, pionierbegroeiingen op rotsbodemplak⁴, eiken-haagbeukenbos⁵ en beuken-eikenbossen met hulst.⁶ De eerste twee habitattypen zijn prioritair omdat een belangrijk deel van het verspreidingsgebied in dit Natura 2000-gebied ligt. Het gebied kent ook instandhoudingsdoelen voor vijf habitatoorten: Spaanse vlag⁷, vliegend hert⁸, meervleermuis⁹, ingekorven vleermuis¹⁰ en vale vleermuis.¹¹ In de NDA is enkel aandacht besteed aan de Spaanse vlag.

Voor de aangewezen habitattypen is het oordeel van de NDA voor pionierbegroeiingen op rotsbodemplak, kalkgraslanden, ruigten en zomen en habitatrictlijnsoort Spaanse vlag 'Ja, mits' en voor eiken-haagbeukenbossen en beuken-eikenbossen met hulst 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat voor eiken-haagbeukenbossen en beuken-eikenbossen verslechtering niet is uitgesloten of optreedt en er is ook geen zicht

¹ Run-off. Dit is de afstroming van (regen)water over het bodemoppervlak. In bredere zin een algemene term voor niet infiltrerend, oppervlakkig afstromende neerslag. Run-off is alleen zichtbaar tijdens of kort na regenval. Bodemerosie- en sedimentatieverschijnselen zijn de in het veld langer zichtbare gevolgen van run-off.

² H6210.

³ H6430.

⁴ H6110.

⁵ H9160B.

⁶ H9120.

⁷ H1078.

⁸ H1083.

⁹ H1318.

¹⁰ H1321.

¹¹ H1324.

op het behalen van de gestelde doelen. Drukfactoren voor de habitattypen zijn onder andere stikstofdepositie, versnippering, ontoereikend beheer en instroming van meststoffen. Voor de Spaanse vlag zijn de drukfactoren verontreiniging, versnippering, aantasting leefgebied en stikstofdepositie.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De natuurdoelanalyse voor gebied Savelsbos is grotendeels navolgbaar en begrijpelijk opgesteld. De natuurdoelanalyse geeft inzicht welke condities nodig zijn om de natuurdoelen te bereiken en te behouden en wat de drukfactoren zijn. Het grootste probleem voor de habitattypen is vermesting via run-off of stikstofdepositie. De Ecologische Autoriteit concludeert dat de informatie in de NDA nog niet helemaal compleet is en/of verbeterd moet worden. Veelal is de presentatie en informatie summier: de onderbouwing en prioritering van de maatregelen dient steviger en beter te worden onderbouwd.

De Ecologische Autoriteit adviseert hiervoor de NDA te verbeteren op de volgende punten:

- **Algemeen/vorm.** Er ontbreken goede begeleidende kaarten in de NDA. Ook is de literatuurlijst niet compleet.
- **Natura 2000-doelen.** De doelstellingen voor de aangewezen habitats zijn nog niet geconcretiseerd. Daarnaast mist in de NDA de habitatrichtlijnsoort vliegend hert, terwijl hiervoor wel doelstellingen zijn geformuleerd. De trends van de natuurkwaliteit zijn voldoende in beeld gebracht, maar er is nog geen duidelijke T_0 en T_1 opgesteld.
- **Landschapsecologische systeemanalyse.** Er is geen volledige landschapsecologische systeemanalyse opgesteld. Wel is de benodigde belangrijke gebieds- en landschapsinformatie in de NDA uiteengezet om nu direct maatregelen te kunnen treffen.
- **Huidige natuurkwaliteit en beoordeling drukfactoren.** Maak gebruik van meer beschikbare data over flora en fauna en houdt rekening met de waarnemingsintensiteit van soorten. Een kwantitatieve onderbouwing van de drukfactoren mist. Ook is op onderdelen meer informatie nodig.
- **Effectiviteit bestaande en nog te nemen maatregelen.** Het is nog niet bij elke voorgestelde maatregel duidelijk welke (relatieve) impact wordt bereikt en of de maatregel daadwerkelijk genomen wordt (en op welke termijn). Beschrijf ook de negatieve effecten van de maatregelen.
- **Onderbouwing conclusie.** Een aantal conclusies moeten naar oordeel van de Ecologische Autoriteit aangepast en/of beter onderbouwd worden. Het oordeel over de Spaanse vlag is niet navolgbaar omdat alleen gerefereerd wordt aan de landelijke populatietrend. Daarnaast is het oordeel over habitattypen kalkgraslanden naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit te positief. De beoordeling van de habitattypen en habitatrichtlijnsoort heeft niet plaatsgevonden via de gedetailleerde beoordelingssystematiek van de Taakgroep Ecologische Onderbouwing. De NDA gaat onvoldoende in detail in op verslechtering (opgetreden en toekomstige) en het bereiken van de doelen.
- **Richting voor nieuwe maatregelen.** Werk, gezien de staat van de natuur in de habitats, systeemmaatregelen uit om de eutrofiering via grondwater vanuit de landbouw op de plateau's te voorkomen.
- **Kennisprogramma.** Het is nodig om een toekomstgericht monitoringsprogramma op te zetten. Geef aan welke vragen beantwoord dienen te worden, op welke wijze de monitoring wordt opgezet, op welke termijn en wie hiervoor verantwoordelijk is.

De Ecologische Autoriteit concludeert op basis van de NDA en andere gebiedsinformatie dat (verdere) verslechtering van Savelsbos niet uitgesloten is en met de bestaande en geplande maatregelen niet alle doelen worden gehaald. De NDA moet op een aantal onderdelen verbeterd worden. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt of drukfactoren te laten toenemen die zorgen voor (verdere) verslechtering.¹² De geplande maatregelen en de richting voor nieuwe maatregelen geven niet voldoende duidelijkheid over het behalen van de Natura 2000-doelen. De NDA moet op dit punt aangevuld worden.

¹² Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

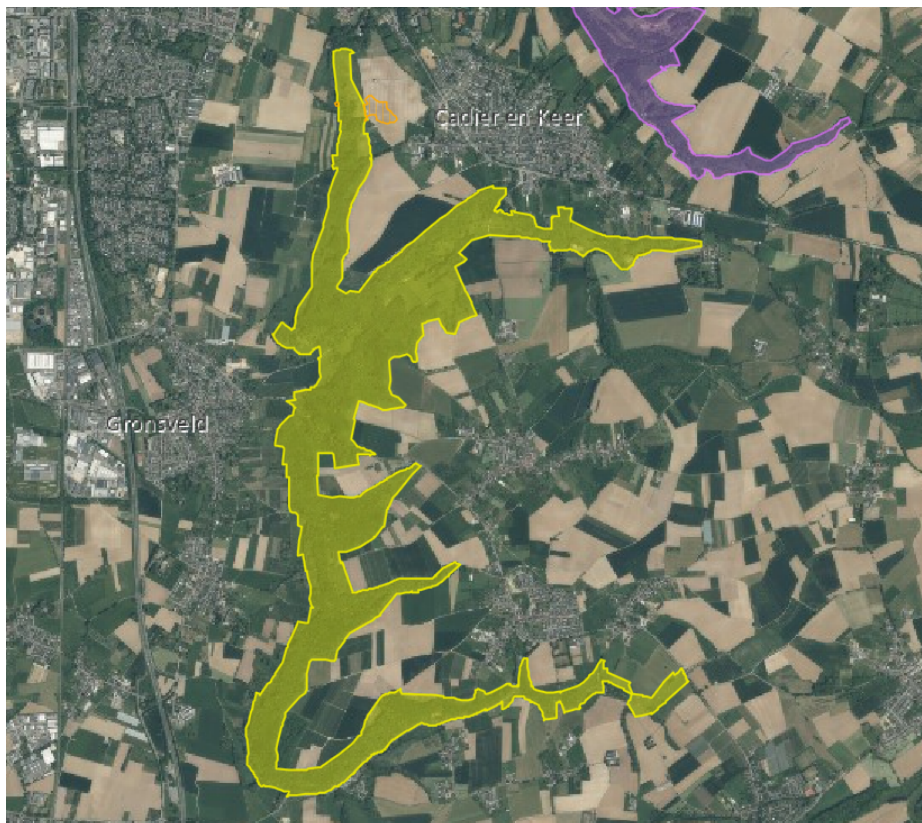
Welke maatregelen moeten en kunnen snel worden genomen?

Een aantal knelpunten voor het halen van doelen voor dit gebied is duidelijk en het uitstellen van maatregelen kan het halen van de doelen bemoeilijken. Maatregelen waarvan zeker is dat ze nodig zijn om verslechtering te voorkomen, en waarvan de ecologische risico's gering tot nihil zijn, moeten spoedig uitgevoerd worden. Zo is duidelijk en evident dat het gebied veel last heeft van vermessing door run-off en stikstofdepositie. De NDA bevat deels een goed pakket van bestaande én aanvullende maatregelen. De volgende maatregelen zijn voor dit gebied voor het gezond maken en houden van de natuur in het gebied van groot belang (op volgorde van prioriteit):

- **Voorkomen van oppervlakkige afspoeling (run-off).** Bijvoorbeeld door aanpassingen in het beheer van het brongebied (aanpassen agrarisch beheer) in combinatie met de aanleg van bufferzones.¹³
- **Herstellen middenbosbeheer in het eiken-haagbeukenbos.** In een eerdere analyse door OBN Natuurkennis zijn reeds geschikte locaties voorgesteld voor het middenbosbeheer.¹⁴
- **Vergroten van het areaal kalkgrasland.** Het omvormen van een perceel eiken-haagbeukenbos dat grenst aan de Zure Dries (0,32 hectare kalkgrasland) naar hellingschraalgrasland om de kwaliteit van de Zure Dries te verbeteren.
- **Verlagen van de stikstofdepositie:** het nemen van bronmaatregelen om de stikstofdepositie op de stikstofgevoelige natuurtypen te verminderen.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma.

Figuur 1: begrenzing (in het geel) van Savelsbos. Bron: <https://www.natura2000.nl>.

¹³ Deze bufferzones mogen niet ten koste gaan van de huidige randzones van de bossen.

¹⁴ https://natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn-advies-25-he-eiken-haagbeukbos-eindrapport.9b1c7d.pdf.

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) en het bijbehorende verbeterprogramma¹⁵ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen¹⁶ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Limburg heeft de NDA over Savelsbos voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.¹⁷ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5085 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

¹⁵ Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2022-05/Ontwerpprogramma-Stikstofreductie-en-Natuurverbetering.pdf>. Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering geeft invulling aan de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN). In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

¹⁶ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de interpretation guide Natura 2000-beheer, lid 2.4, hieruit: 'De instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'
https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_6_nov_2018_nl.pdf.

¹⁷ Zie het instellingsbesluit: stcrt-2022-24607.pdf (<https://www.officielebekendmakingen.nl>).

2. Toelichting per onderdeel van de NDA

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe en geeft ze aan welke informatie aangevuld moet worden. Dit is opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming.

2.1 Algemene opmerkingen vorm en navolgbaarheid

De NDA is goed leesbaar en begrijpelijk opgesteld. De Ecologische Autoriteit heeft enkele (kleinere) algemene opmerkingen:

- De teksten bij de figuren over de overschrijding van de KDW voor pioniersbegroeiingen op rotsbodem en kalkgraslanden zijn niet correct. Het gaat om de overschrijding van KDW in percentages van het aanwezige areaal aan habitatype.
- Er ontbreken enkele literatuurverwijzingen in de NDA.
- Er mist veelal goed kaartmateriaal in de NDA. Zo is bijvoorbeeld niet duidelijk waar de benodigde aan te pakken run-off punten zijn. Veelal wordt verwezen naar andere documenten (soms zonder duidelijke verwijzing), waardoor de opgave niet direct duidelijk wordt uit de NDA.

De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA aan te vullen met goed kaartmateriaal en te zorgen voor goede verwijzingen door middel van een literatuurlijst.

2.2 Natura 2000-doelen

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiesituatie is formeel het moment van aanmelden van het gebied als Habitatrictlijngebied bij de Europese Commissie.¹⁸ Dit referentiemoment is belangrijk om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat. Daarom is het van belang voor dit moment van aanmelding zo goed mogelijk een zogenaamde T_0 te bepalen.

- Voor het **verslechteringsverbod** is de T_0 de referentie; ten opzicht hiervan kan bepaald worden of al verslechtering is opgetreden. Trends in het natuurgebied, zowel op het gebied van de ontwikkeling van planten en dieren, maar ook abiotische trends, kunnen een maatstaf zijn voor verslechtering.
- Bij een **behoudsdoelstelling** valt het doel samen met de referentie, de T_0 . De T_0 maakt het dan mogelijk de behoudsdoelstelling SMART te maken.
- Voor een **verbeter- dan wel uitbreidingsdoelstelling** is de T_0 niet het doel, maar wel de referentie ten opzichte waarvan wordt bepaald of verbetering dan wel uitbreiding is behaald.

Concretiseer uitbreidings- en verbeterdoelen

In het Aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. Kwantitatieve doelen ontbreken. De omschrijving van de doelen is overgenomen uit het aanwijzingsbesluit en deze zijn enkel kwalitatief aangeduid (verbetering/uitbreiding). SMART-geformuleerde doelen⁷ zorgen ervoor dat de provincie weet waar ze in het gebiedsprogramma op moet sturen, en hoe.

¹⁸ Artikel 4 lid 5 Habitatrictlijn. In de praktijk wordt in Nederland het moment van aanwijzing gebruikt. Voor de doelen die later, met een wijzigingsbesluit, zijn toegevoegd (of verwijderd), is de situatie zoals beschreven in dit wijzigingsbesluit de referentie, en niet het moment van aanmelden van het gebied. Voor vogelrichtlijn-doelen is het moment van aanwijzen de referentie.

Zo kennen de habitattypen pioniersbegroeiingen op rotsbodem, kalkgraslanden, ruigten en zomen een uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte en een verbeterdoel voor de kwaliteit. De habitattypen beuken-eikenbossen met hulst en eiken-haagbeukenbossen kennen een verbeterdoel voor de kwaliteit.

Habitatrichtlijnsoort vliegend hert kent een doelstelling voor uitbreiding van de populatie en de omvang en kwaliteit van het leefgebied.

Niet duidelijk is wat bij de aanwijzing de beoogde kwantitatieve uitbreidingsdoelstellingen waren en waar deze kunnen worden gerealiseerd. Ook is het verbeterdoel van kwaliteit niet nader gespecificeerd, evenals de beoogde populatie-uitbreiding.

Het gebied kent instandhoudingsdoelstellingen voor het vliegend hert. In de NDA worden de doelen voor deze soort niet beschreven, omdat het vliegend hert niet stikstofgevoelig is. Echter, aangezien op dit moment de benodigde maatregelen in beeld worden gebracht, is het nodig om deze soort ook te behandelen in de NDA. Zo is nu niet duidelijk of de voorgestelde maatregelen van impact zijn op de populatieontwikkeling, of dat juist maatregelen voor het vliegend hert van impact zijn op instandhoudingsdoelen voor habitats. De vleermuissoorten worden ook niet uitgewerkt in de NDA. De Ecologische Autoriteit kan wel begrijpen dat de vleermuissoorten apart worden behandeld, aangezien deze vleermuissoorten niet verblijven/nestelen in het (bos)gebied maar ondergronds en beschreven maatregelen in de NDA deze soorten niet in de weg zitten. Geef echter wel aan wanneer de andere soorten worden bekeken en of naar verwachting voor deze soorten nieuwe maatregelen nodig zijn (zie verder ook hoofdstuk 3 van dit advies).

In de NDA wordt in hoofdstuk 9 maatregelen voorgesteld voor heischrale graslanden. Er is voor dit Natura 2000-gebied geen instandhoudingsdoelstelling voor heischrale graslanden, maar ze vormen wel onderdeel van het aan het Savelsbos toebedeelde kernopgave '8.01 Mozaïek bijzondere graslanden', waar heischrale graslanden onderdeel van uitmaken. Geef de reden aan waarom er systeem- en overlevingsmaatregelen worden geformuleerd voor dit habitatype.

Natuurkwaliteit bij aanmelding Natura 2000

Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden moet bovendien duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding de staat van de natuur was, de T_0 , en wat de huidige staat is T_1 . De NDA bevat een trendanalyse van kwaliteit en oppervlakte van habitattypen en leefgebieden en hanteert daarbij meestal drie meetmomenten: 2004-2009, 2010-2015 en 2016 - 2021. Ook wordt in de NDA naar verschillende literatuur en onderzoeken uit het verleden verwezen. Uit deze gebiedsinformatie zijn duidelijke trends te destilleren, en daarmee kunnen ook conclusies over ontwikkeling van de natuur worden getrokken. Zo wordt ook duidelijk dat de natuur op onderdelen achteruit is gegaan (zie ook paragraaf 2.5 van dit advies over de conclusies). Er ontbreekt echter een harde reconstructie van de natuurkwaliteit bij aanmelding van het Natura 2000-gebied (T_0) en een duidelijke T_1 (huidige natuurkwaliteit).

De Ecologische Autoriteit adviseert om:

- De uitbreidings- en verbeterdoelstellingen uit te werken: plaats (waar), tijd (wanneer) en omvang/gewenste kwaliteit (wat). Gebruik hierbij inzichten over potenties die het gebied heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitats en leefgebieden. Formuleer vervolgens op basis hiervan SMART de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen voor dit gebied. Beschrijf de concrete doelen voor niet-stikstofgevoelige habitatrichtlijnsoort vliegend hert en behandel deze integraal in de NDA. Geef aan waarom systeem- en herstelmaatregelen worden voorgesteld voor heischrale graslanden, aangezien dit habitatype geen instandhoudingsdoelstelling kent voor het Savelsbos.
- een beter beeld van de referentie te krijgen, dient - zo goed als mogelijk - een reconstructie te worden gedaan van de T_0 in de NDA. Ga daarbij in op metingen en gegevens over onder andere de typische soorten en (a)biotische indicatoren die van invloed zijn op de haalbaarheid van de doelen. Geef daarnaast op dezelfde wijze een duidelijke T_1 , de huidige staat van de natuur.

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse, gewenste omgevingscondities en analyse en beoordeling drukfactoren

Inzicht in het landschapsecologische systeem

Systeeminzicht is de kern van een NDA. Inzicht in het landschapsecologisch functioneren van het gebied is nodig om te beoordelen welke omgevingscondities aanwezig moeten zijn, wat de knelpunten zijn en welke systeemherstelmaatregelen nodig zijn om de gewenste natuurdoelen te halen.

Voor het Savelsbos is geen landschapsecologische systeemanalyse (LESA) uitgevoerd. De NDA geeft desondanks - hetzij beknopt - voldoende inzicht in de globale werking van het systeem en benoemt alle belangrijke facetten. Hierdoor is het mogelijk om de drukfactoren te beoordelen en te bepalen welke maatregelen nu nodig zijn voor realisatie van de doelen. De Ecologische Autoriteit adviseert wel om voor het vervolg een volledige en uitgebreide landschapsecologische systeemanalyse op te stellen, zodat voor iedereen begrijpelijk en navolgbaar is wat de problemen zijn en welke prioritering van de maatregelen gewenst is.

Inzicht in gewenste omgevingscondities, huidige natuurkwaliteit en beoordeling drukfactoren

In hoofdstuk 3 van de NDA zijn de omgevingscondities vertaald naar een viertal criteria voor habitattypen om zo inzicht te geven in de gewenste omgevingscondities. In hoofdstuk 4 en 5 van de NDA is met de beschikbare gegevens, conform de methodiek van WEnR¹⁹, een analyse en beoordeling gegeven van de drukfactoren en is de huidige natuurkwaliteit beoordeeld. In de bijlage is meer informatie te vinden zoals waarnemings- en habitatkaarten.

Daarnaast heeft de Ecologische Autoriteit de volgende opmerkingen:

- **Waarnemingsintensiteit:** Bij het bepalen van trends in de typische soorten is geen rekening gehouden met de waarnemingsintensiteit. Dit is echter nodig om een betrouwbaar beeld te geven van de trends. In de NDA zijn kilometerhokken weergegeven op basis van NDFF-data. Binnen deze hokken kan er nog een behoorlijke variatie zijn. Het is nodig om in de NDA in te gaan op deze onzekerheden. De Ecologische Autoriteit merkt ook op dat het beter is om een goede inschatting te geven van de populatieomvang, waarbij bovenop gebruik kan worden gemaakt van een kilometerhokweergave. Betrek daarbij ook andere monitoringsdata vanuit Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en via permanente kwadraten (PQ's). Richt de NDA daarbij ook op de (ecologisch indicatieve) diersoorten. Deze informatie is belangrijk voor het toetsen aan de instandhoudingsdoelen voor het gebied als ook het in beeld brengen van de negatieve effecten van voorgestelde maatregelen voor bijvoorbeeld de hazelmuis, de eikelmuis of kleine marterachtigen.
- **Toename daslook:** Uit de NDA blijkt dat er een toename is van daslook. Dit kan de flora en fauna bedreigen. De toename is zeer waarschijnlijk het effect van nitraatinspoeling door run-off (effect nitraatinspoeling en storing door inspoeling van bodemmateriaal, afval en strooisel). Er wordt in de NDA niet nader op ingegaan. Geef meer uitleg over deze toename en de redenen daarvan.
- **Pesticiden:** In de NDA is aangegeven dat pesticiden een belangrijke drukfactor vormen voor onder andere de Spaanse vlag (en andere (typische) soorten). In de omliggende percelen van het Natura 2000-gebied worden zeer waarschijnlijk pesticiden gebruikt die via inspoeling in de randen van het Savelsbos terecht komen, waar de vlinder zijn leefgebied heeft. In de NDA wordt dit niet voldoende besproken. Breng dit in beeld en geef aan welke impact dit heeft op het halen van de doelen en geef aan of maatregelen mogelijk zijn.
- **Run-off:** de problematiek door instroming van meststoffen door oppervlakkige afspoeling of run-off op eikenhaagbeukenbossen en beuken-eikenbossen met hulst is in de NDA beschreven. Er is aangegeven dat het aanpakken van 38 run-off punten prioriteit heeft, wat blijkt uit een eerder onderzoek van Antea Group. Deze 38 punten worden in de NDA niet benoemd en/of er nog een onderscheid van de punten is te maken op

¹⁹ Bijlsma, R.J & J.A.M. Janssen (2021). Ecologisch beoordelingskader voor doelbereik in Natura 2000-gebieden. WEnR rapport 3068, Wageningen.

urgentie. Ook de wijze van aanpakken van dit knelpunt verdient een nadere beschouwing (brongericht en/of effectgericht). Indien effectgericht dan dienen de effecten op de huidige randzones in de beschouwing te worden betrokken.

- **Overstorten:** het risico op instroming van meststoffen via riooloverstorten is summier beschreven in de NDA, waarbij niet ingegaan wordt op het effect van hiervan op aanwezige habitattypen. De aanpak van deze risicopunten is kort benoemd maar niet concreet gemaakt; geef aan waar en met welke capaciteit overstorten of waterbuffers aangelegd worden. Frequenties van riooloverstorten worden niet genoemd; deze dienen minimaal te zijn (minder dan eenmaal jaarlijks) voor bescherming van de habitats.
- **Klimaatverandering:** Deze drukfactor is niet, ook niet globaal, in beschouwing genomen terwijl dit voor het gebied wel van belang kan zijn. Denk aan toenemende droogte en extreme neerslag (bijvoorbeeld voor run-off). Geef aan welke mogelijke consequenties dit heeft voor de natuur, of neem het nadrukkelijk op in de onzekerheden. Dit betreft enerzijds het risico op erosie bij extreme neerslag en anderzijds het risico van verlies van soorten op locaties met weinig variatie in bodem en expositie als gevolg van extreme droogte.

De Ecologische Autoriteit adviseert om:

- Om boven op de gebruikte NDFD-data ook monitoringsdata van SNL en PQ te betrekken. Houdt in de beoordeling rekening met de waarnemingsintensiteit. Geef meer informatie over de (typische) aanwezige diersoorten. Geef aan wat dit voor de conclusies betekent.
- Meer informatie op onderdelen te geven over de drukfactoren (zie bovenstaand). Ga daarnaast in op de drukfactor klimaatverandering.
- In het vervolgproces een meer volwaardige landschapsecologische systeemanalyse op te stellen, waaruit duidelijk blijkt in welke mate drukfactoren invloed hebben op het ecologisch functioneren van het systeem en de gevolgen voor het behalen van de doelen.

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de KDW's voor verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader ingevuld. Dit is verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. De nieuwe KDW's en nieuwe cijfers over de totale depositie waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de actuele opgave voor dit gebied. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom sterk aan in een aanvulling op de NDA aan te geven of de KDW's voor dit gebied zijn aangepast. Geef aan wat dit betekent voor de opgave voor het gebied. Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

2.4 Bestaande maatregelen en verwacht effect bestaande zekere maatregelen

In hoofdstuk 6 van de NDA worden de uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen beschreven. In hoofdstuk 7 en paragraaf 8.2 tot en met 8.7 is de beoordeling aangegeven over de verwachte effecten van herstelmaatregelen en het lange termijn toekomstperspectief. Dit is op een hoog abstractieniveau gedaan, waardoor het relatieve belang van de herstelmaatregelen niet duidelijk is. Dit overzicht zou de bruikbaarheid van de NDA in het gebiedsproces en de besluitvorming in het gebiedsprogramma in hoge mate kunnen vergroten. In de NDA is daardoor niet helder welke maatregelen relatief de meeste ecologische winst opleveren om reeds opgetreden verslechtering teniet te doen en dus het behoudsdoel te halen, en welke maatregelen nodig zijn om de uitbreidings- of verbeteringsdoelen te halen.

De Ecologische Autoriteit heeft daarnaast nog de volgende opmerkingen over de uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen:

- **Locatie en onderbouwing effectiviteit herstelmaatregelen:** zoals aangegeven in de NDA, is er geen informatie over de locatie waar, welke maatregelen is of zijn uitgevoerd. Dit zorgt dat het effectgebied van de maatregel veelal niet beschikbaar is. Voor de habitattypen beuken-eikenbossen met hulst en eiken-haagbeukenbossen

worden bufferzones voorgesteld om oppervlakkige afspoeling van meststoffen (run-off) vanaf het plateau te verminderen. Het is niet duidelijk waar deze komen en met welke omvang. Dit is nodig om de effectiviteit van de maatregel te beoordelen. Dit geldt ook voor het middenbosbeheer. Zo wordt voorgesteld om voor het herstel van eiken-haagbeukenbossen het middenbosbeheer op een vijftal locaties uit te breiden. Toegevoegd dient te worden welke locaties dit zijn, waarom deze locaties worden gekozen en wat het potentiële effect is. OBN Natuurkennis heeft eerder al locaties benoemd.²⁰ In de NDA is daarnaast ook niet aangegeven wat wordt verstaan onder de effectscores ('matig' en 'groot'), tabel 6-1. Geef hier meer duidelijkheid over.

- **Omvorming eiken-haagbeukenbos naar hellingschraalgrasland:** tijdens het veldbezoek is aangegeven door beheerder en provincie dat het perceel eiken-haagbeukenbos dat grenst aan de Zure Dries (0,32 hectare kalkgrasland) wordt omgevormd naar hellingschraalgrasland om de kwaliteit van de Zure Dries te verbeteren. Uit het veldbezoek bleek dat het gaat om een klein perceel slecht ontwikkeld eiken-haagbeukenbos (veel opslag Robinia en Prunus serotina) dat impact heeft op de Zure Dries. Het omvormen van het perceel eiken-haagbeukenbos zal naar verwachting positieve impact hebben op de Zure Dries (wat nu nog meer de kwaliteit heeft van hellingschraalgrasland).
- **Strooiselverwijdering:** de habitattypen eiken-haagbeukenbos ondervinden negatieve effecten door te hoge stikstofdepositie. In de NDA wordt voorgesteld om verslechtering te voorkomen om strooisel te verwijderen. De Ecologische Autoriteit merkt op dat strooiselverwijdering geen praktisch uitvoerbare, noch een bewezen (effectieve) maatregel is²¹ en daarnaast impact heeft op bodemfauna (zie onderstaande paragraaf).

Beschrijf in de NDA:

- Voor alle bestaande en geplande maatregelen of het systeem maatregelen of overlevingsmaatregelen betreft en beschrijf de (relatieve) effectiviteit per maatregel. Onderbouw in de NDA welk beheer is gekozen voor de verschillende percelen en geef SMART aan hoe dit wordt uitgevoerd.
- De locaties van de herstelmaatregelen.
- Beschrijving van de omvorming van het eiken-haagbeukenbos naar hellingschraalgrasland bij de Zure Dries.
- Onderbouwing waarom strooiselverwijdering wordt geadviseerd en wat de verwachte impact is op bodemfauna.

Negatieve effecten van maatregelen

De voorgestelde herstelmaatregelen kunnen impact hebben op andere natuurwaarden. Daarbij is bijvoorbeeld het Savelsbos een belangrijke plaats geworden voor de eikelmuis, aangezien in de rest van de omgeving weinig goed leefgebied is voor deze soort. De soort is gebaat bij een kleinschalig divers landschap met hagen, heggen en bomen. Mogelijke (beheer)maatregelen voor het Savelsbos kunnen effecten hebben voor deze soort. Een andere maatregel waarvan de negatieve effecten niet in beeld zijn gebracht is het verwijderen van strooisel. Dit heeft waarschijnlijk negatieve effecten op de bodemfauna, mogelijk ook op het vliegend hert (larven ondiep in de bosbodem rondom eiken).

Beschrijf in de NDA de negatieve effecten van de maatregelen. Ga daarbij in ook effecten op de eikelmuis, de bodemfauna en het vliegend hert.

²⁰ https://natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn-advies-25-he-eiken-haagbeukbos-eindrapport.9b1c7d.pdf.

²¹ Zie ook: <https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Herstelstrategieen/Deel%20II-1/H9160B.pdf>.

2.5 Synthese en conclusie in de NDA

De NDA moet laten zien:

1. of verslechtering is opgetreden en welke maatregelen zijn voorzien om dit terug te draaien;
2. met bestaande en geborgde, geplande maatregelen toekomstige verslechtering kan worden voorkomen;
3. met bestaande en geborgde, geplande maatregelen de doelen duurzaam te realiseren zijn;
4. welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor de situatie onder 1., 2. en 3.

De NDA moet dit ook voor de individuele habitattypen en soorten in beeld brengen, en waar relevant op verschillende locaties. De NDA dient daarnaast een beeld te schetsen van de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze voor maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Onderbouw in de NDA waarom conclusies soms wel degelijk getrokken kunnen worden ondanks het ontbreken van een deel van de gegevens.

In de NDA wordt in paragraaf 8.3 de richting voor het bepalen van nieuwe herstelmaatregelen gegeven en in hoofdstuk 9 de conclusie per habitatype.

Oordeel over de conclusies in de natuurdoelanalyse

Voor de aangewezen habitattypen is het oordeel van de NDA voor pioniersbegroeiingen op rotsbodembodem, kalkgraslanden, ruigten en zomen en habitatrictlijnsoort Spaanse vlag 'Ja, mits' en voor eiken-haagbeukenbossen en beuken-eikenbossen met hulst 'Nee, tenzij'. De Ecologische Autoriteit ziet dat deze beoordeling niet is gedaan volgens de beoordelingssystematiek van de Taakgroep Ecologische Onderbouw (TEO). In de NDA worden drie mogelijke oordelen gepresenteerd ('Ja', 'Ja, mits' en 'Nee, tenzij') terwijl de beoordelingssystematiek van TEO er varianten zijn bij deze drie oordelen, en daarmee een beter beeld geeft over de verslechtering (opgetreden en toekomstige) en het bereiken van de instandhoudingsdoelen.

De Ecologische Autoriteit constateert dat er onvoldoende gegevens zijn over de populatiegrootte van de Spaanse vlag in het Savelsbos. In beantwoording op vragen van de Ecologische Autoriteit is aangegeven dat daarom nu nog het oordeel 'Ja, mits' is, aangezien ook de landelijke populatietrend positief is en verwacht wordt dat de populatie in het Savelsbos niet daarvan zal afwijken. Dit is echter niet onderbouwd waardoor het oordeel 'Ja, mits' mogelijk te positief is.

Voor de bostypen wordt als oordeel 'Nee, tenzij' weergegeven. De Ecologische Autoriteit kan dit oordeel volgen. Het oordeel 'Nee, tenzij' wordt onder andere bepaald door de stikstofdepositie in 2030. De Ecologische Autoriteit merkt daarbij op dat de stikstofmaatregelen uit het programma natuurverbetering en stikstofreductie (PNS) onzeker zijn.

Het oordeel voor kalkgraslanden is 'Ja, mits'. De Ecologische Autoriteit vindt op basis van de gepresenteerde informatie het oordeel te positief en adviseert het om te zetten naar 'Nee, tenzij (a)'. Er is mogelijk wel afname van de stikstofdepositie in 2030 (zie ook bovenstaande paragraaf over de onzekerheden in de autonome ontwikkeling) maar nog te hoog voor het habitatype (de KDW is ook recent naar beneden bijgesteld). Daarnaast ziet de Ecologische Autoriteit vele onzekerheden in de effectiviteit van de maatregelen waarbij de gebieden Wolfskop en Zure Dries van kleine omvang zijn en herstel lastig is te realiseren.

De Ecologische Autoriteit merkt daarnaast op dat niet goed is beschreven dat er bij verschillende habitats de afgelopen jaren verslechtering is opgetreden: de situatie van aanmelding van het gebied ten opzichte van de huidige situatie. In eerdere paragrafen heeft de Ecologische Autoriteit aanbevelingen gedaan welke informatie essentieel is om deze situatie beter te beschrijven.

De Ecologische Autoriteit adviseert de eindconclusie voor het habitatype kalkgraslanden en habitatrictlijnsoort Spaanse vlag aan te passen naar 'nee, tenzij' is, of anders de eindconclusie de nu getrokken conclusies 'Ja, mits' beter te onderbouwen. Tot slot is het nodig om bij de beoordelingen van de habitatypen gebruik te maken van de gedetailleerde beoordelingssystematiek van de Taakgroep Ecologische Onderbouwing (TEO), waarbij beter wordt ingegaan op verslechtering (opgetreden en toekomstige) en het bereiken van de doelen.

Richting voor nieuwe maatregelen

In paragraaf 9.1 zijn het type maatregelen uiteengezet: systeemmaatregel, overlevingsmaatregel of overleving beperkt inzetbaar. Aangegeven wordt dat de belangrijkste sleutelfactor voor beoogd doelbereik de inrichting is van de bufferzones.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft dat eutrofiering, als gevolg van intensieve landbouw op het plateau, de grootste uitdaging is. Echter de belangrijkste maatregel om deze drukfactor tegen te gaan is aanpassing van het omringende landgebruik in aanpalende percelen op het plateau. Bijvoorbeeld door van open akkerbouwmatige teelten (met veel uitspoeling/run-off) naar dichte gewassen als permanent grasland zonder bemesting, of voer een bemestingsvrije perceelzone in. Zo zijn bufferzones van tenminste 15 meter²² een optie. Tot slot kan naast inrichting van bufferzones de aanleg van retentie- en bezinkbekkens worden onderzocht vanwege de toenemende verandering van het klimaat waardoor de run-off zal toenemen. Dit heeft wel landschappelijke effecten en blijft een zeer technische maatregel. Een maatregel met het grootste doelbereik is het doorvoeren van bestemmingsaanpassingen van (kritieke) landbouwpercelen.

De Ecologische Autoriteit adviseert in ieder geval bovenstaande richtingen voor nieuwe maatregelen verder uit te werken en toe te voegen aan de NDA om eutrofiering als gevolg van intensieve landbouw op het plateau te verminderen.

2.6 Kennisprogramma

De NDA geeft beknopt aan wat leemten in kennis zijn en welke stappen worden ondernomen om deze in te vullen.

Er mist soms een duidelijke conclusie op welke wijze opvolging wordt gegeven aan een kennislacune en hoe monitoring van de maatregelen gaat plaatsvinden. Geef daarom aan welk onderzoek of monitoring moet en kan worden ingezet om kennisleemtes op te vullen (bijvoorbeeld met betrekking tot beheer en invloed van klimaatverandering). Geef hierbij aan wie daarvoor verantwoordelijk is, wat de planning hiervoor is, en wat het benodigde budget is voor de monitoring en het kennisonderzoek.

De Ecologische Autoriteit adviseert daarbij aandacht te besteden aan de actualisatie en monitoring van de fauna in het gebied, zodat de ontwikkelingen en trends in fauna beter in beeld kunnen worden gebracht.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de NDA aan te vullen met een kennis- en monitoringsprogramma, waarbij ingegaan wordt op de verantwoordelijkheid, looptijd, planning en budgetten. Door aanscherping van landschapsecologische systeemanalyse wordt ook duidelijker op welke onderdelen er nog kennishiaten zijn, die dan via onderzoek kunnen worden aangevuld.

²² Omvang is daarbij afhankelijk van landgebruik, bodemgesteldheid, helling en morfologisch intrekgebied per risicopunt.
https://natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn217-he-bufferstroken-rond-natura-2000-gebieden-in-het-heuvelland-1.b87229.pdf.

3. Relatie met het provinciale gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de relatie die het NDA heeft met het gebiedsprogramma en waar relevant aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met aanbevelingen, zie hiervoor het advies over de handreiking gebiedsprogramma's waarin wordt gewezen op het grote belang van samenhang.²³

3.1 Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband opdat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Savelsbos zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Voor dit gebied gaat het specifiek over de volgende onderwerpen:

- Waterkwaliteit en natuur opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).
- Doelstellingen met betrekking tot vergroten eikelmuispopulatie.

3.2 Beschermde vleermuissoorten

Het Savelsbos kent instandhoudingsdoelen voor drie vleermuissoorten, namelijk de meervleermuis, de ingekorven vleermuis en de vale vleermuis. Voor deze natuurdoelanalyse is het niet nodig om op deze vleermuissoorten in te gaan, aangezien de voorgestelde maatregelen niet conflicteren met de vleermuissoorten. In het bredere perspectief van de provinciale gebiedsprogramma's is het wel nodig om te bezien welke maatregelen nodig zijn om doelen voor de beschermde vleermuissoorten te realiseren.

3.3 Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. Het NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen, naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld 1 km), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld 3 km) en wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

²³ Zie <https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5001>.

3.4 Aan de slag in de overgangsgebieden Natura 2000

Er is veel landbouw aangrenzend aan de Natura 2000-gebieden. Recent is een werkgroep aan de gang gegaan met adviezen en aanbevelingen voor herstelmaatregelen rondom de natuurgebieden.²⁴ In Savelsbos zijn maatregelen in de overgangsgebieden nodig voor herstel zoals tegengaan run-off, aanleg van landschapselementen en verandering van grondgebruik. Gebruik deze aanbevelingen voor de totstandkoming van het provinciale gebiedsprogramma.

²⁴ Aan de slag in de overgangsgebieden Natura 2000, oktober 2023: <https://www.bij12.nl/actueel/stappenplan-biedt-handvatten-voor-gebiedsontwikkeling-in-overgangsgebieden> (Eindrapportage overgangsgebieden).

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Limburg

Samenstelling van de werkgroep

Tom Ludwig MA (secretaris)

Erwin van Maanen MSc.

ir. Joris Schaap

prof. dr. Henk Siepel

Marja van der Tas (voorzitter)

dr. Bart van Tooren

prof. dr. ir. Michiel Wallis de Vries

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5085 in te vullen in het zoekvak.

Arthur van Schendelstraat 760 • 3511 MK Utrecht
030 2347667 • info@ecologischeautoriteit.nl
www.ecologischeautoriteit.nl